

אלישע פורת

אנא בכוח

לזכרו של המשורר אמיר גלבוז

לאחר מלחמת יום-הכיפורים יצא לאור ספר שירי "חושניה, המסגד". כמה חודשים קודם לכן פרסמתי במוסף הספרותי של אחד העיתונים את השיר "אנא בכוח", שיר משונה ומוזר שמילותיו צפו ונרתפו לפני עיני ממקורות לא ידועים לי, ונערכו לפני ממש בחודי קה.

באותם ימים שלאחר המלחמה השלמתי כתיבת כמה שירי קינה שראשיתם טייטה בחפזון, כאילו יש בכוהנו להשיב את אלפי הנופלים אל בין החיים.

אני זוכר את רגע ההולדת של השיר ההוא. באוטר

בוס של חיילים, בדרך מקונייטרה, כשבחוף מאפירים השמים הנמוכים ומבשרים את בוא השלגים. ברדיו שר איזה חזן את פרק התפילה "אנא בכוח". הוא שורר ברגש ובעוצמה וצימוד המלים הזה תפס את אזני מיד. אוקסימורון נפלא, שאפילו "מלך האוקסימורונים" בשירתנו החדשה, נתן אלתרמן, היה מסיר כובעו בפניו.

מתוך הצמד הנוגד של רכות ואילמות התנגן לו השיר שרצה כליכך להוולד. החומרים מוכרים עד לזרא: חייל מוכה ומזה שינה, השב לביתו לפרק זמן קצוב, כשהאיום לשוב אל החזית טרם סר מעליו. רעבונו לאשה, הצירוף הפרוע בין תשוקת הבשרים שלו ובין קרבת מותו המהדהדים בשיר:

"... לא זמן לשאול עֲכָשִׁיו
בְּכַח מֶה בְּכַח אָנָּה
שֶׁכֶּבֶר אֲנִי הוֹלֵךְ:
שְׂאוֹר חֲבֻצֹת גּוֹפֶךְ..."

מישהו מחברי טרה וסיפר לי, מעט בהפתעה, ששמע את המשורר אמיר גלבוז קורא לפני הסטודנטים שלו שירים אחרונים מהמלחמה, של משוררים לא מוכרים. מאלה שהולידה המלחמה. ובין השירים שקרא, גם שירים משלי. והוא גם הוסיף ואמר לי שאמיר גלבוז אמר שאפשר להריח את האש והעשן העולה מן השירים.

אני, שכתבתי את השורות הקצרות הללו, רק כרי לפרוק מועקות קשות שנצטברו על לבי, התרגשתי מאד. הנה, לא אל העצים ולא אל האבנים בלבד. יש מי שקורא ויש מי שמרגיש מעבר למרחקים, מן האולמות המוארים של הקמפוס בתל-אביב, מהחלק ה"אחורי" של העם, מן העורף.

לא הכרתי אותו אז, וכמעט שלא הכרתי גם אחריכך. אבל הרביתי לקרוא בשיריו. התמלאתי בהכרת תודה ושמרתי את הדבר בליבי. יום יבוא, ירעתי, ואוכל לומר לו מעט מאלה. אם רק יסתייע בידי ואם תזרמן שעת רצון, שהרי אין מנעולים כמו מנעולים התלויים על לבבות המשוררים.

ואחריכך עליתי לירושלים ושקעתי, לכמה שנים, בתוך הבשר החי והעמוק של טַפְסָטִים עבריים. היתה בי הרגשת מורעבות כוֹסֶסֶת, שהתגברה עוד במרוצת המלחמה. ואני התנפלתי על הכתובים העבריים בשקיקה.

כך הגעתי שוב אל נוסח התפילה "אנא בכוח". למדתי על פרושיה השונים וגם הכרתי בעיניים של אוהב נכזב, שלא כולה פנינה לשונית. רק פתיחה נפלאה, ואחרי כן היא נופלת אל לשון סתומה ומעייפת. ויום אחד, באיזו ספריה בירושלים, פתחתי לתומי את "כתולים וארומים" של אמיר גלבוז ואני קורא בהפתעה: "אנא בכוח..." שיר שכתב באותו השם, מאותה תפילה עם אותו האוקסימורון הנפלא. הססתי כמה ימים ביני לביני ובסוף החלטתי לכתוב אליו, אל המשורר התל-אביבי ולהעמיד אותו על הדמיון בין שמות השירים. הרי כבר התרוחו-דברים כאלה בעבר. אנשים שונים כתבו במקומות מרוחקים ובזמן אחר, על דברים קרובים עד כדי פליאה. דחיתי את כתיבתי אליו משבוע לשבוע. אי-נוחות וחוסר קרבה ממשי, הרגשה של פלישה לתחום הפרט, כל אלה ריפו את ידי שהססה בלאו הכי. עד שקראתי באיזה עתון חרדי נושן, דברים נרגשים על חכלי פטירתו של הרב אי"ה קוק. קראתי איך הרחובות סביב ביתו מלאו אדם ואיך קראו בקול גדול למראשותיו "אנא בכוח גדולת ימינך..."

התאור הנפלא של רגעיו האחרונים של הרב קוק, כתוב בלשון עתונאית עלגת של שנות השלושים, המערבת לעיסה אחת, דברי גדולה ושכחי קודש עם פרטי הווי קטנים, טלטל אותי שוב אל שדות הבולת הבווערים של רמת הגולן. גישאתי שוב עם החייל המת-החי, שברמיונו מצטרפת התשוקה הבווערת לאשה אל תחושת המוות המתקרב:

"...אָנָּה בָּא אֵלַיךְ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָן..."

ואז העזתי וכתבתי מכתב לאמיר גלבוז. כבר איננו זוכר מה בדיוק כתבתי במכתבי המבולבל והנרגש. אני רק זוכר שהייתי נפעם מעצם ההכרה בחילחול הספרותי המופלא של הצירוף "אנא בכוח". דרך התפילה אל שירי אירופה השרופה שלו, אל שירי רמת הגולן השרופה שלי. סיפרתי לו גם את הסיפור על חכלי גסיסתו של הרב קוק ועל הקול הקורא "אנא בכוח" נישא מעל רחובות תל-אביב, קול שהמונים המצטופפים מתחת מתחננים בו על חייו של מי שהם אוהבים ולא הספיקו לומר לו זאת לפני לכתו מהם.

חלפו ימים וקבלתי תשובתו כתובה בכתב ידו, שלא ראיתי כמוהו לנוי. מה השיב לי במכתבו? על לשון אחת המעוררת לשונות רבות אצל משוררים שונים. על המשותף אבל גם על המפריד שאין לגשר על פניו. וגם הביע פליאה מסויימת מהדרך שבה נדרשתי אני אל הכתוב העתיק הזה. ומאוד נראה לו הצירוף החד-פעמי בין תאוות הבשר, תחושת המוות הקרב והמסתורין הצונף אותם לצנפה אחת.

באותם ימים קראתי את שירי הזעקה הקשים שלו ב"מאזנים". שירי תגובה מאוחרת מעט, לאימי מלחמת יום הכיפורים, והבנתי שלא רק בנפשו של הרב קוק שכנה חרדה גדולה לעם הזה, ולא רק בנפשו של נ.א., שלו הוקדשו השירים, קיננה דאגה קשה לעתידנו כאן. אלא שגם המשורר המופלא אמיר גלבוז, זכר משורר-לברכה, חרד עד מוות לחיינו ולחיי הלשון העברית.

את כל אלה רציתי לכתוב לו, לדלג מעל המחיצות המלאכותיות ולהשיח לו גם את מבוכותי. אבל לא הספקתי. האיש הלך לעולמו כשעניינים רבים אינם פתורים. וזה שלי, הקטן, ביניהם. היום אני מצטער שלא אמרתי לו כל אלה. יהיו הדברים המעטים שהזכרתי כאן, נר לזכרו. ואולי עוד תימצא איזו דרך מסתורית, ככתוב בתפילת "אנא בכוח" להגיע אליו ולהגיד לו מעט ממה שרציתי.

שהרי זוהי "גדולת ימינם" של משוררי אמת. שאף על פי שהם הולכים מאתנו, הרי רוחם ודבריהם ואלה שלא נאמרו בכללם, עוד חיים עמנו שנים ארוכות.